

Kotimaisten kielten keskus

Toiminta- ja taloussuunnitelma 2016–2019

Sisällys

I	Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet	3
II	Toimintaympäristö	4
III	Toimintasuunnitelma 2016–2019	5
	Kielenhuolto	5
	Sanakirjat	8
	Kieliaineistot	9
	Kirjasto	11
	Vähemmistökielet	11
	Valtion kehittämishankkeita, joihin Kotus osallistuu	11
IV	Henkilöstö	12
V	Kehittämishankkeet	13
VI	Voimavarat	15

Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla toimiva asiantuntija- ja palveluorganisaatio, jonka tehtävät ovat suomen ja ruotsin kielen huolto, neuvonta ja sanakirjatyö sekä kielenhuoltoon ja sanakirjatyöhön liittyvä tutkimus. Kotuksen tehtävänä on lisäksi koordinoita saamen kielten, viittomakielen ja romanikielen huoltoa.

Kotuksen toiminnan tavoitteena on lisätä tietoa kotimaisista kielistä ja niiden asemasta kulttuurissa ja yhteiskunnassa sekä näin osaltaan luoda edellytyksiä kielelliselle tasa-arvolle Suomessa.

Toiminnan alueet ja niitä koskevat tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) keskittyy suomen ja ruotsin kielen huoltoon ja siihen liittyvään tutkimukseen, sanakirjatyöhön ja siihen liittyvään tutkimukseen, kieliaineistojen ylläpitoon ja kehittämiseen sekä kielipoliittiseen asiantuntijatyöhön.

- Kotimaisten kielten keskuksen kielipoliittinen tavoite on, että suomi ja ruotsi tulevaisuudessakin ovat aktiivisessa käytössä yhteiskunnan kaikilla aloilla. Kotus on osaltaan tukemassa myös muunkielisten Suomessa asuvien suomen ja ruotsin kielen käyttöä toisena kielenä.
- Kotimaisten kielten keskus on suomen ja ruotsin kielenhuollon johtava auktoriteetti ja asiantuntija. Kotus osallistuu aktiivisesti viranomaiskielen parantamista koskevaan työhön.
- Kotimaisten kielten keskus on leksikografian keskeinen asiantuntija. Se julkaisee verkossa laadukkaita nykykieltä kuvaavia sanakirjoja sekä korkeatasoisia ja laajoja kielen historiaa kuvaavia sanakirjoja. Nämä sanakirjat siirtävät kieli- ja kulttuuriperintöä myös seuraaville sukupolville.
- Kotimaisten kielten keskus on kieliaineistojen asiantuntija, joka tarjoaa erityisesti suomen kielen aineistoja kansalaisille ja tiedeyhteisölle.
- Kotimaisten kielten keskus vahvistaa saamen kielten, Suomen romanikielen sekä suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen asemaa ja kehittää kieliä kieli- lautakuntien työn avulla yhteistyössä vähemmistökielten eri tahojen kanssa.

Kotus tukee kielen asiantuntijana Kansalliskielistrategian mukaista käytännön työtä ja vahvistaa osaltaan kielilain toteutumista yhteiskunnassa. Keskeinen tehtävä on erityisesti viranomaiskielen ymmärrettävyyden ja selkeyden edistäminen ja sen laadun parantaminen yhteistyössä julkisen hallinnon edustajien kanssa.

Toimintaympäristö

Monikansallinen yritystoiminta sekä suomalaisen tiedeyhteisön kansainvälistyminen ja tieteelliset julkaisukriteerit ovat vahvistaneet englannin kielen asemaa. Siksi Suomessa kuten monissa muissakin kieliyhteisöissä korostetaan nykyään sitä, että vaikka vieraiden kielten osaaminen ja käyttö on välttämätöntä, kansalliskielten käyttöalaa ei tule heikentää. Useimmissa ammateissa tarvitaan suomen ja ruotsin kielen sekä muiden kielten hyvää suullista ja kirjallista taitoa. Kielenkäyttäjän on kyettävä tuottamaan ja ymmärtämään erilaisia tekstejä ja arvioimaan kieltä ja sen merkitystä monissa tilanteissa. Tekstien täyttämässä toimintaympäristössä Kotus toimii sen hyväksi, että tietoisuus kielestä ja kielen käytöstä vahvistuu kaikkien suomalaisten keskuudessa. Kotus edistää toiminnallaan suomalaisen kulttuurin merkityksen ymmärtämistä ja huolehtii osaltaan kielellisen kulttuuriperinnön siirtämisestä tuleville polville erityisesti sanakirjojen ja kieliaineistojen välityksellä.

Moderni yhteiskunta rakentuu erilaisten järjestelmien varaan, jotka yksilön on tunnettava suoriutuakseen yhteiskunnan jäsenyydestä, tunteakseen omat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä kyetäkseen toimimaan arjessa. Viranomaisten toiminta koskettaa jokaisen elämää, ja viranomaisen on viestittävä asiallisella, selkeällä ja ymmärrettävällä kielellä. Kotuksessa tehtävä kielenhuolto ja virkakielen tutkimus tähtäävät viranomaisviestinnän parantamiseen. Suunnitelmakaudella Kotus toimii aktiivisesti 2014 julkaistun Hyvän virkakielen toimintaohjelman ehdotusten ja suositusten edistämiseksi yhteistyössä julkisen hallinnon toimijoiden kanssa.

Sosiaaliseen hyvinvointiin kuuluu ihmisen kielellinen hyvinvointi. Monikielisyys on lisääntynyt ja lisääntyy edelleen myös Suomessa, ja yhteiskunnan yhtenä tehtävänä on huolehtia täällä asuvien kieli- ja kulttuuriryhmien tarpeista, oikeudesta omaan äidinkieleen ja mahdollisuudesta oppia suomea ja ruotsia. Kotus pyrkii kaikessa toiminnassaan nostamaan esille kielen merkitystä yksilön ja yhteisön elämässä.

Internet on muuttanut tiedonhaun ja vuorovaikutuksen käytäntöjä, ja verkosta on tullut keskeinen julkaisemisen ja vuorovaikutuksen kanava. Jotta Kotus voi vastata mahdollisimman hyvin erilaisiin kielenkäytön tarpeisiin ja tarjota kansalaisille tasavertaisen mahdollisuuden päästä monenlaisen kielitiedon äärelle, se tarjoaa julkaisujaan, aineistojaan ja palvelujaan sekä tietoa kielestä pääasiassa verkossa.

Kotimaisten kielten keskuksen toimintaedellytykset muuttuvassa toimintaympäristössä

Kotimaisten kielten keskus on viime vuosina toteuttanut ne rakenteelliset muutokset, joita maan hallitus on edellyttänyt, eli supistanut toimintaansa ja selventänyt työnjakoa yliopistojen kanssa. Kotimaisten kielten keskuksen panos suomalaisessa yhteiskunnassa on keskeinen, ja sen asema valtion ainoana kielialan asiantuntija- ja palveluorganisaationa on merkittävä.

Luonnollisesti myös Kotuksen toimintaa varjostaa yleinen epävarmuus Suomen talouden tulevaisuudesta ja julkisen sektorin asiantuntijuuden roolista yhteiskunnassa.

Kotuksen tärkeimmät asiakkaat ovat yhtäältä opettajat, opiskelijat ja kaikki kansalaiset, toisaalta julkishallinto, media, tutkijat ja kääntäjät. Kotus toimii yhteistyössä lähialojen muiden laitosten kanssa. Kotuksella on erilainen tehtävä kuin yliopistoilla, mutta tehtävät edellyttävät vahvaa yhteistyötä, jotta suomalainen yhteiskunta saisi kaiken mahdollisen hyödyn kielentutkijoiden ja kieliasiantuntijoiden työstä. Yhteydet julkishallinnon toimijoihin ja mediaan ovat tiiviit ja monipuoliset. Asiantuntemuksellaan ja yhteistyöhakuisuudellaan Kotimaisten kielten keskus vahvistaa paikkaansa itsenäisenä ja tunnettuna toimijana yhteiskunnassa.

Toimintasuunnitelma 2016–2019

Kielenhuolto

Toimintaympäristön muutokset

Kielenkäyttötavat muuttuvat nopeasti sitä mukaa kuin uusien viestintävälineiden ja ammattikielten merkitys kasvaa. Julkisen ja yksityisen viestinnän ero ei verkon ja sähköisen viestinnän aikakaudella ole enää yhtä selvä kuin aiemmin. Kansainvälistymisen vaikutuksesta englannin kielen käyttö lisääntyy, ja samalla suomen ja ruotsin kielen käyttöalat ovat vaarassa kaventua.

Kansainvälisessä toimintaympäristössä ja hallinnon yhä nopeammassa muutoksissa säädösten ja viranomaisten kielenkäytön selkeyttäminen asettaa kielenhuollolle monenlaisia haasteita ja vaatii siltä aktiivista toimintaa ja osallistumista kielen- ja nimistöhuollon kansainväliseen yhteistyöhön.

Kielenkäyttäjät tarvitsevat monipuolista, kulloiseenkin tilanteeseen sovellettavaa tietoa kielestä voidakseen kirjoittaa ja toimia niin työssään kuin vapaa-aikanaan. Suuri osa käyttäjistä etsii kielitietoa ja kielenhuollon ohjeita ensisijaisesti verkosta. Yleiskieltä ja kielenkäyttöä koskeva tieto on tarpeen myös kieliteknologian sovelluksien kehittämisessä. Toimintaympäristön muutoksiin vastaamiseksi tarvitaan ajantasaista, tutkittua tietoa ja monipuolisia kielenhuollon palveluja verkossa.

Kielenhuollon toiminta-ajatus

Kielenhuolto tarkastelee kielenkäyttöä ja nimistöä ja tuottaa niistä tietoa ja ohjeita kielenkäyttäjien ja yhteiskunnan tarpeisiin. Kielenhuolto lisää yleistä kielitietoisuutta ja vaikuttaa osaltaan siihen, että

- kieliyhteisöillä on käytössään toimiva yleiskieli
- julkisten tiedotusvälineiden ja viranomaisten kielenkäyttö on asiallista, selkeää ja ymmärrettävää ja virallinen nimistö asianmukaista
- yhteiskunnalla on käytössään ajantasaista ja tutkittua tietoa yleiskielestä ja julkisesta kielenkäytöstä
- lisäksi ruotsin kielen huollon tavoitteena on huolehtia siitä, että Suomessa käytettävä ruotsin yleiskieli ei eriydy Ruotsissa käytettävästä yleiskielestä.

Suomen kielen toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen tutkimus ja seuranta

- Kartutetaan systemaattisesti tietoa julkisen kielenkäytön ja nimistön tilasta sekä kielen ja kielenkäytön muutoksista. Tähän liittyvää tutkimusta vahvistetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä yliopistojen suomen kielen oppiaineiden kanssa, ja se kytketään entistä vahvemmin kielenhuollon eri toimintoihin. Saatua tutkimustietoa sovelletaan kielen- ja nimistöhuollossa ja nykykielen sanakirjojen tuottamisessa.
- Säädös- ja viranomaiskielen tutkimusten perusteella laaditaan kielen- ja nimistöhuoltoon ja kielikoulutukseen sopivia ohjeita.
- Suunnitellaan ja aloitetaan uusia viranomaiskielen huoltoon kytkeytyviä tutkimuksia mm. virkakielityöryhmän laatiman toimintaohjelman suositusten pohjalta. Hankkeissa etsitään ratkaisuja kansalaisten kohtaamiin virkakielen ongelmiin, ja niiden tulokset auttavat lisäämään viranomais tekstien asiallisuutta, selkeyttä ja ymmärrettävyyttä.
- Jatketaan vuonna 2009 valmistuneen *Suomen kielen tulevaisuus* -toimintaohjelman ehdotusten toteutumisen seuraamista kielenhuollon näkökulmasta. Tähän liittyvästi vaikutetaan mm. suomen kielen käytön kehitykseen Euroopan unionin toimielimissä.

Palvelut ja julkaisut

- Avataan vuonna 2015 uudistettu kielenhuollon verkkopalvelu, jossa tarjotaan laaja kielenkäytön ohjeisto, ja jatketaan sen kehittämistä kielen- ja nimistöhuoltotiedon keskeiseksi, helposti käytettäväksi lähteeksi. Jatketaan verkkoaineistojen julkaisemista eri kohderyhmille (mm. koulut, säädös- ja viranomaiskieli), ajantasaistetaan jatkuvasti nimistöhuollon verkkojulkaisuja sekä lisätään sähköisten palvelujen vuorovaikutteisuutta. Julkaistaan verkkopalvelussa englanninkielistä aineistoa kielen- ja nimistöhuollon kansallisten aineistojen ja ratkaisujen saattamiseksi kansainväliseen käyttöön.
- Tarjotaan ja kehitetään neuvontaa, koulutusta ja muita kielen- ja nimistöhuollon palveluja kaikille kielenkäyttäjille, kielenkäytön ammattilaisille ja viranomaisille sekä jatketaan yhteistyötä Maanmittauslaitoksen kanssa karttanimistön tarkistuksessa. Nämä toiminnot perustuvat jatkuvaan kielen ja nimistön kehityksen seurantaan ja tutkimukseen.
- Tarjotaan nimistöhuollon asiantuntemusta suomen- ja kaksikielisille kunnille kunta-uudistuksen vaatimissa kunnan- ja osoitenimien muutoksissa.

- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Kielikelloa* ja ylläpidetään *Kielikellon* verkkoarkistoa.

Ruotsin kielen toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen seuranta

- Seurataan ruotsin kielen käyttöä ja kehitystä Suomessa ja Ruotsissa. Erityistä huomiota kiinnitetään viranomaiskieleen ja ruotsinkielisen median kielenkäytön kehitykseen ja nykytilaan.
- Päivitetään soveltuvin osin ruotsin kielen lautakunnan toimintaohjelmaehdotusta *Tänk om...*

Palvelut ja julkaisut

- Tarjotaan kieli- ja nimistöneuvontaa, koulutusta, kielen- ja nimistöntarkistusta ja muita kielipalveluja, mm. tiedotusvälineiden kielipalvelua ja oppikirjojen kielentarkistusta.
- Jatketaan yhteistyötä viranomaisten kanssa ruotsinkielisten viranomaistekstien kielenkäytön parantamiseksi. Laaditaan uusi laitos julkaisusta *Svenskt lagspråk i Finland*.
- Tehdään yhteistyötä päiväkotien sekä koulu- ja yliopistomaailman kanssa ruotsinkielisten lasten ja nuorten ruotsin kielen vahvistamiseksi.
- Tarjotaan nimistöhuollon asiantuntemusta ruotsin- ja kaksikielisille kunnille kuntauudistuksen vaatimissa kunnan- ja osoitenimien muutoksissa. Päivitetään kuntauudistuksen yhteydessä muuttuneet nimet verkkojulkaisuun *Svenska ortnamn i Finland*.
- Lisätään verkkopalvelun tarjontaa ja tuetaan organisaatioiden omatoimista kielenhuoltoa. Kartutetaan jatkuvasti vuonna 2011 julkistettua *Ordförrådet*-tietokantaa.
- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Språkbrukia* ja ylläpidetään sen verkkoarkistoa.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Toimintaa suunnataan aktiivisesti kielenkäytön avainryhmiin, jotka vaikuttavat keskeisten alojen kielenkäyttöön tai laajoihin kielenkäyttäjärhmiin.

- Kielenhuolto tekee yhteistyötä mm. eri kieliammattilaisten, sanastotyön ammattilaisten, viranomaisten, median ja koulun kanssa.
- Kielenhuolto toimii yhteistyössä kansallisten ja kansainvälisten standardien laatijoiden ja tietotekniikan kotoistuksen asiantuntijoiden kanssa.
- Kielenhuolto tekee yhteistyötä Pohjoismaiden ja muiden Euroopan maiden kielenhuoltajien kanssa ja on jäsenenä kansainvälisissä selkeää kielenkäyttöä edistävissä Plain- ja Clarity-yhteisöissä.
- Nimistöhuolto tekee yhteistyötä etenkin Maanmittauslaitoksen, Pohjoismaiden ja Viron nimistöhuoltajien kanssa. Nimistöhuolto on jäsenenä YK:n paikannimiasiantuntijaryhmässä UNGEGNissa, sen alaisissa työryhmissä ja Pohjoismaiden jaostossa sekä osallistuu pohjoismaisen nimistöntutkijoiden yhteistyökomitean (NORNA) ja kansainvälisen nimistöntutkijoiden yhteisön (ICOS) toimintaan.
- Kotuksen asiantuntijaeliminä toimivat suomen, ruotsin, saamen, romanikielen ja viitotakielen lautakunnat. Ne edistävät kansalliskielten ja mainittujen vähemmistökielten asemaa ja käyttöä.

Sanakirjat

Toimintaympäristön muutokset

Internetin käyttö tiedonhaussa on muuttanut varsinkin moniosaisten painettujen haku- ja muiden suurteosten asemaa ja vaikuttanut myös Kotuksen julkaisupolitiikkaan. Kotus on siirtynyt julkaisemaan sanakirjojaan ensisijaisesti sähköisinä verkossa helpottaakseen niiden saatavuutta ja käytettävyyttä. Kotus tähtää sanakirjaportaalin synnyttämiseen verkkoon suunnitelma-kauden aikana.

Yhdessä suhteessa toimintaympäristö ei ole muuttunut. Yhä edelleen tarvitaan ja halutaan tietoa kielen eri vaiheista ja nykytilasta. Siten Kotuksen sanakirjat täyttävät tehtävänsä suomalaisen kulttuurin kuvaajana ja vastaavat osaltaan suomen ja ruotsin kielen sanastoa koskevaan tiedontarpeeseen.

Sanakirjatyön toiminta-ajatus

Sanakirjojen laatiminen on yksi Kotuksen ydintoimintoja. *Kielitoimiston sanakirjassa* kuvataan kielen kehitystä, seurataan sanaston nykytilannetta sekä annetaan ohjeita ja suosituksia sanojen käytöstä ja oikeinkirjoituksesta. Koska sanasto uudistuu ja kielen normit muuttuvat, sanakirjaa päivitetään määrävälein.

Kotuksen tehtävä on myös sellaisten historiallisten sanakirjojen tuottaminen, jotka ovat kansallisesti ja kulttuurisesti merkittäviä. *Suomen murteiden sanakirja* ja *Ordbok över Finlands svenska folkmål* sekä *Vanhan kirjasuomen sanakirja* ovat tärkeitä myös nykykielen ja nykykulttuurin ymmärtämisen kannalta. Lisäksi laaditaan maahanmuuttajakielten sanakirjoja. Kotuksen verkkosanakirjat ovat osa Kotuksen verkkopalvelua. Sanakirjoja ja kielenhuoltopalvelua kehitetään yhdessä niin, että käyttäjä löytää entistä monipuolisemmin tietoa etsimästään sanasta tai kielen ilmiöstä.

Toimenpiteet

Suunnitelmakaudella jatketaan sanakirjojen julkaisemista sähköisesti verkossa. Näin sanakirjat tavoittavat huomattavasti suuremman käyttäjämäärän kuin painettuina.

- *Kielitoimiston sanakirjan* sisältöä täydennetään ja ajantasaistetaan tulevia julkaistavia sanakirjaversioita varten. Sanakirjasta kootut idiomit koodataan Kotuksessa mahdollisesti rakennettavaa erillistä tietokantaa varten.
- *Ordbok över Finlands svenska folkmål* -teoksen painosta ilmestyneet niteet kattavat osuuden (*a-och*), ja suunnitelmakauden alussa aakkosväli *a-o* on julkaistuna sanakirjan verkkoversiossa. Jakson *p-s* toimittamista jatketaan niin, että kauden lopussa verkossa on jakso *a-p*.
- Saadaan päätökseen *Suomen murteiden sanakirjan* painosta ilmestyneen osuuden (*a-kurvottaa*) julkaiseminen sanakirjan verkkoversiossa. Edetään sanakirjan toimittamisessa lisäksi niin, että suunnittelukaudella verkkosanakirja on edennyt noin aineiston puoleenväliin (*a-l*).

- Laaditaan opetus- ja kulttuuriministeriön erillisrahoituksella suomen kielen oppimista ja käyttöä tukevia sanakirjoja maahanmuuttajien tarpeisiin. Meneillään oleva *Suomi–somalisanakirja* ilmestyy suunnittelukaudella. Aloitetaan ja suunnitellaan muita sanakirjoja (esim. suomi–kurdi) käytettävissä olevien voimavarojen puitteissa. Hankkeessa on yhteistyökumppanina Opetushallitus.
- *Vanhan kirjasuomen sanakirjasta* ilmestyvät verkossa *l-* ja *n-*alkuiset jaksot ja sanakirjan painettuna ilmestynyt osuus (*a–k*), jolloin verkkosanakirja kattaa aakkosvälin *a–n*. Lisäksi valmistuvia jaksoja *o-* ja *p-*alkuisista sanoista liitetään sanakirjan verkkoversioon. Sanakirjan toimittamista jatketaan uudistetuin toimitusperiaattein Koneen Säätiön rahoituksen tuella (neljä sanakirjatoimittajaa vuosina 2014–2018).

Julkaistaan leksikografiaa koskevia artikkeleita suomalaisissa ja kansainvälisissä julkaisuissa. Tutkimus liittyy kiinteästi Kotimaisten kielten keskuksessa tehtävään sanakirjatyöhön. Lisätään leksikografista asiantuntemusta osallistumalla alan kansallisiin ja kansainvälisiin tapahtumiin (esim. Euralex, Pohjoismaiden leksikografian konferenssi), pitämällä yhteyttä alan toimijoihin mm. osallistumalla ENeL:n (European Network of e-Lexicography) toimintaan ja laatimalla selvityksiä eri leksikografisista ratkaisuista.

Kieliaineistot

Toimintaympäristön muutokset

Nopeana jatkuva teknologinen kehitys luo koko ajan uusia mahdollisuuksia – ja samalla haasteita – Kotuksenkin aineistojen digitointiin, sähköiseen pitkäaikaistallennukseen sekä verkossa tarjottaviin aineistopalveluihin. Uudenlaisten aineistopalvelujen kehittämisessä alan toimijoiden keskinäinen yhteistyö on entistä tärkeämpää. Tutkimusmenetelmien ja -kohteiden monipuolistuessa ja muuttuessa sekä yhteiskunnan odotusten kasvaessa korostuu pitkäjänteisen suunnittelun sekä tieteenalan ja yhteiskunnan tarpeiden tuntemus. Kansallinen fennistiikan aineistoinfrastruktuuri ei voi olla lyhytkestoisten tutkimushankkeiden varassa, joten Kotus pyrkii toimimaan kansallisella tasolla asiantuntijan roolissa. Alan toimijoiden yhteistyönä pyritään huolehtimaan nykyisten kielimuotojen dokumentoinnista nykyisiä ja tulevia kielenhuollon, sanakirjatyön ja tutkimuksen tarpeita silmällä pitäen. Erilaisten infrastruktuuri- ja sisältöhankkeiden toteuttaminen vaatii ulkopuolista tai kohdennettua kehittämisrahoitusta.

Kieliaineistotyön toiminta-ajatus

Kotus ylläpitää yhteistyössä alan toimijoiden kanssa kansallisesti ja myös kansainvälisesti merkittävää tutkimusinfrastruktuuria, joka koostuu kielellisesti ja kulttuurisesti arvokkaista kielenaineskokoelmista. Ne ovat keskeinen kielentutkimuksen ja opetuksen infrastruktuuri ja niitä tarvitaan sanakirja- ja kielenhuoltotyössä. Aineistot ovat osa kansallista kulttuuriperintöä.

Toimenpiteet

Aineistopalvelujen tavoitteena on asiantunteva tietopalvelu, sujuvat sähköiset aineistopalvelut, tyytyväiset asiakkaat ja yhteistyökumppanit sekä laadukas tietotekninen toimintaympä-

ristö. Pyritään tuottamaan asiakkaiden käyttöön relevantteja aineistoja. Edistetään avoimen tiedon periaatteen toteutumista. Samalla huolehditaan kansallisen kulttuuriperinnön säilyttämisestä. Toimintaa ohjaa vuonna 2012 valmistunut kokoelma- ja palvelupoliittinen ohjelma, joka päivitetään vuonna 2015.

- Tietovarantojen avaaminen: Nimiarkiston paikannimiaineiston digitalisoinnille pyritään saamaan edelleen erillisrahoitus vuosiksi 2016–2018, jotta vuonna 2014 alkanut työ saadaan päätökseen ja jotta digitaaliselle aineistolle saadaan rakennetuksi eri käyttötarpeita ja arkiston kehittämistä tukeva verkkopalveluympäristö. Hankkeessa muutetaan digitaalisesti paikannimiarkistoksi n. 2,7 miljoonaa nimilippua, n. 0,3 miljoonaa sivua käsikirjoitusaineistoja sekä nimien sijaintitiedot noin 10 000 keruukartan perusteella. Työ hankitaan etupäässä ostopalveluina.
- Tietovarantojen avaaminen: Karjalan kielen sana-arkisto on digitoitu Koneen säätiön rahoituksella vuosina 2013–2015, ja samalla on alettu yhdistää arkiston aineistoa Karjalan kielen sanakirjan vapaassa käytössä olevaan verkkoversioon. Yhdistämistyön valmiiksi saattamiseen haetaan Koneen säätiöltä rahoitusta jatkoprojektiin vuosiksi 2015–2017.
- Jatketaan toimintaa Fin-Clarín-konsortiossa, ja edistetään kieliaineistojen kokoamista ja kehittämistä yhteistyössä yliopistojen ja muiden toimijoiden kanssa.
- Aineistojen tiedot ovat käytettävissä Kansallisen digitaalisen kirjaston tarjoamassa Finna-asiakasliittymässä. Sähköisten aineistojen pitkäaikaissäilyttämisestä huolehditaan, ja siirretään aineistoja keskitettyyn kansalliseen pitkäaikaissäilytysjärjestelmään (PAS).
- Edistetään suunnitelmallisesti kokoelmien valikoitua digitointia. AV-aineistot pyritään saamaan kokonaisuudessaan digitoiduiksi säilyvyyden turvaamiseksi. Aineistoja digitoidaan myös asiakastilausten perusteella.
- Hankitaan ulkopuolista rahoitusta Nimiarkiston digitoimiseen sekä muihin merkittäviin aineistoinfrastruktuuria kehittäviin hankkeisiin.
- Aineistoihin liittyvän neuvonnan, opastuksen ja tietopalvelun siirtäminen verkkoon jatkuu.
- Toiminta on vuorovaikutteista, ja hyödynnetään nykyaikaisia talkootyöratkaisuja aineistojen kartuttamisen ja jalostamisen tukena.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Aineistojen alalla tehdään erimuotoista yhteistyötä useiden kotimaisten ja ulkomaisten arkisto-, kirjasto- ja IT-alan tahojen kanssa. Kotus on mukana opetus- ja kulttuuriministeriön Kansallinen digitaalinen kirjasto -konsortiossa ja eri yliopistojen kanssa eurooppalaisessa kieli-tekniologiaorganisaatiossa (CLARIN-ERIC) kansallisen Fin-Clarín-konsortion kautta. Aineistojen vaatima tekninen infrastruktuuri on tarkoitus jatkossakin hankkia Tieteen tietotekniikan keskukselta CSC:stä.

Kirjasto

Kotuksella on kirjasto, jonka kokoelmien laajuus on 63 000 nidettä (noin 1 000 hyllymetriä). Kirjasto ja tietopalvelu tukevat Kotuksen ydintoimintoja.

Kirjasto palvelee ensisijaisesti Kotuksen omia työntekijöitä. Muut asiakkaat voivat kirjaston aukioloaikoina käydä lukemassa julkaisuja lukusalissa. Kirjastosta ei anneta koti- eikä kaukolainoja. Kirjaston kokoelmat sijaitsevat Helka-tietokannassa, ja kirjasto osallistuu tiiviisti Kansalliseen digitaaliseen kirjastoon tarjoamalla kirjaston kokoelmatiedot sen asiakaspalveluliittymän kautta. Kirjasto tekee Urbis-alatietokantaa Arto-tietokantaan luetteloimalla ja sisälönkuvauilemalla kotuslaisten julkaisutiedot tietokantaan. Kirjastossa myydään Kotuksen julkaisuja.

Vähemmistökielet

Kotimaisten kielten keskus toimii sen hyväksi, että Suomessa käytettyjen saamelaiskielten, Suomen romanikielen ja kahden viittomakielen käyttöala voi laajentua ja kielet voivat kehittyä. Näistä vähemmistökielistä useimmat ovat vakavasti uhanalaisia. Kotuksen yhteydessä toimivat saamen kielen, romanikielen ja viittomakielen lautakunnat. Lautakunnat toimivat kyseisten kielten asiantuntijaeliminä. Ne päättävät kielenkäyttöä koskevista yleisluonteisista tai periaatteellisista suosituksista ja esittävät kannanottoja sekä kielenkäytöstä että kielipolitiikasta.

Kotus toimii näiden kielten aseman parantamiseksi paitsi lautakuntien myös muiden kieli-ryhmiä edustavien organisaatioiden ja yliopistojen kanssa. Saamen kielissä yhteistyötä tehdään Oulun yliopiston ja Saamelaiskäräjien kanssa. Romanikielen toiminnoissa on yhteistyötä Helsingin yliopiston kanssa. Viittomakielen yhteistyötä tehdään Kuurojen Liiton kanssa.

Karjalan kielen osalta yhteistyötä tehdään tarvittaessa Itä-Suomen yliopiston kanssa ja karjalan kieltä ja kulttuuria edistävien seurojen kanssa. Kotus tarjoaa verkossa *Karjalan kielen verkkosanakirjaa* ja karjalan kielen sana-arkiston.

Kansainvälisten yhteyksien tiivistyessä ja maahanmuuton lisääntyessä Suomeen on syntynyt uusia kieliyhteisöjä. Kotus laatii opetus- ja kulttuuriministeriön erillisrahoituksella sanakirjoja eri kieliryhmien tarpeisiin. Ensimmäisenä sanakirjana valmistuu suomi–somali-sanakirja.

Valtionhallinnon kehittämishankkeita, joihin Kotus osallistuu

Suunnitelmakaudella

- Avoin hallinto -hanke: Edistetään virkakielen parantamista yhteistyössä eri hallinnonalojen ja kuntien kanssa.
- Kieku: Jatketaan 2015 käyttöön otetun Kieku-hankkeen, valtion yhteisten talous- ja henkilöstöhallinnon prosessien ja niitä tukevn tietojärjestelmän, vakiinnuttamista.
- Tori: Sopeutetaan toimintaa toimialariippumattomien tehtävien siirryttyä 2015 valtion ICT- keskuksen (Valtori).
- Kokonaisarkkitehtuurin kehittäminen: Parannetaan kokonaisuuden hallintaa sekä projektien ja toimintojen hallintaa suunnittelu- ja päätösprosesseissa.

- ICT-varautuminen: Jatketaan varautumista osana valtionhallinnon hanketta, jossa varaudutaan normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Tavoitteena on täyttää varautumisen vaatimukset vuoden 2016 loppuun mennessä.
- Tietoturvan kehittäminen: Jatketaan asiakirjojen luokittelua tietoturvallisuusasetuksen mukaisesti niin, että asiakirjat saadaan luokitelluiksi kauden aikana. Kauden aikana saatetaan myös luokiteltujen asiakirjojen käsittely(prosessit ja -ympäristöt) vastamaan säädettyjä vaatimuksia.
- Toimitilastrategian linjaukset: Raportoidaan tilinpäätöksessä linjausten toteutumisesta ottaen huomioon valtion toimitilastrategia vuoteen 2020.
- Vaikuttavuus- ja tuottavuusohjelma (VATU): Raportoidaan tilinpäätöksessä suunnitelmien toteutumisesta.
- Kestävä kehitys: Raportoidaan tilinpäätöksessä siitä, miten on edistetty kestävää kehitystä.

IV

Henkilöstö

Henkilöstön määrä ja rakenne

Kotimaisten kielten keskuksen henkilöstön kokonaismäärä on 84 (31.12.2013). Naisia on 66 ja miehiä 18. Henkilötyövuosia tehtiin 76,1. Kotimaisten kielten keskuksen henkilötyövuodet ovat vähentyneet viime vuosina olennaisesti tuottavuusohjelman vuoksi. Tuottavuusohjelman alussa vuonna 2006 Kotuksessa tehtiin 112,6 henkilötyövuotta.

Pääosa henkilöstöstä on kokoaikatyössä, 71 henkeä, osa-aikatyössä on 13 henkeä. Työvoimakustannukset ovat 4 230 405 euroa (2013).

Henkilöstön keski-ikä on 47,6 vuotta (12/2013, koko valtionhallinnossa 46,1). Kotuksesta eläkkeelle siirtyvien eläköitymisikä on varsin korkea, useimmiten yli 65 vuotta.

Asiantuntijalaitoksen luonteen vuoksi työntekijät ovat korkeasti koulutettuja. Koulutus-tasoindeksi on 6,2 (koko valtiolla 5,2). Henkilöstöstä 81 prosentilla on korkeakoulututkinto ja 16,7 prosentilla tohtorin tutkinto (12/2013).

Kotimaisten kielten keskus pyrkii toimimaan hyvänä ja kiinnostavana työnantajana sekä pitämään palkkaustasonsa kilpailukykyisenä.

Henkilöstön hyvinvointi

Henkilöstön hyvinvointi otetaan huomioon kaikessa Kotuksen toiminnassa. Työnantaja, työsuojeluorganisaatio ja työterveyshuolto toimivat tiiviissä yhteistyössä työntekijöiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Erityisesti kiinnitetään huomiota työssä jaksamiseen. Työelämän ja yksityiselämän yhteensovittamista helpotetaan edelleen joustavilla työaikakäytännöillä. Työt

suunnitellaan niin, että normaali työaika riittää niiden tekemiseen. Huomiota kiinnitetään hyvään työilmapiiriin. Noudatetaan yhdessä laadittuja työhyvinvoinnin pelisääntöjä. Fyysisessä hyvinvoinnissa keskeisellä sijalla ovat istumatyön ja näyttöpäätetyön aiheuttamien ergonomisten ongelmien ratkaisu ja ennaltaehkäisy.

Kotuksessa toimii työsuojelutoimikunta, jossa on sekä työntekijöiden että työnantajan edustajia. Työhyvinvointiasioita käsittelee laajennettu toimikunta. Vuosittain laaditaan työsuojelun toimintasuunnitelma.

Sairauspoissaoloilla mitattuna henkilöstön terveydentila on hyvä. Poissaoloja on 6 työpäivää henkilötövuotta kohti (koko valtio 9). Työterveydenhuollon kulut vuonna 2013 olivat 669,10 euroa henkilötövuotta kohti (koko valtio 438,20 euroa).

Työhyvinvointia seurataan paitsi yhteistyössä työterveyshuollon kanssa myös tekemällä henkilöstölle vuosittain työtyytyväisyyskysely. Vuonna 2013 työtyytyväisyyskyselyn tulos oli 3,4 (VM-baro). Tulos on samaa tasoa kuin valtiolla yleisesti. Työtyytyväisyyden edistämiseen käytettiin 344 euroa/htv. Henkilöstön liikuntaharrastuksia edistetään järjestämällä työnantajan tukemia liikuntaryhmiä ja vuotuinen virkistyspäivä. Henkilöstölle tarjotaan kulttuuri- ja liikuntaseteleitä.

V

Kehittämishankkeet

1. Maahanmuuttajasanakirjaprojekti

Opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa sovittujen linjausten mukaisesti Kotus tuottaa suomesta ja maahanmuuttajakielistä kaksikielisiä sanakirjoja. Nämä sanakirjat voidaan tuottaa vain erikseen haettavalla ulkopuolisella määräaikaisella projektirahoituksella. Yhteistyökumppanina hankkeessa on ollut Opetushallitus.

Hanke jatkuu useamman vuoden sen mukaan, kuinka moneen kieleen kaksikielinen sanakirja tehdään. Ensimmäisenä laaditaan Suomi–somali-sanakirja, joka valmistuu suunnitelmakaudella. Rinnalla aloitetaan vuoden 2016 jälkipuoliskolla seuraavan sanakirjan laatiminen, nykyisen suunnitelman mukaan Suomi–kurdi-sanakirja. Sanakirjat tuotetaan verkkoon kaikkien vapaasti käytettäviksi ja lisäksi niistä tehdään suppeampi painettu versio. Projektissa on Kotimaisten kielten keskuksen lisäksi mukana Opetushallitus, joka toimii sanakirjojen painetun version kustantajana ja maahanmuuttajakieliin liittyvien pienehköjen selvitysten rahoittajana.

Erillisrahoituksen tarve vuonna 2016: 150 000 euroa suomenkielisen leksikografian ja muunkielisten työntekijöiden palkkaamiseen.

2. Palvelut verkkoon -projekti 2016–2018

Tausta

Verkkopalvelu on Kotuksen keskeinen informaatio- ja palvelukanava. Suuri osa Kotuksen asiakkaista tavoitetaan parhaiten verkkopalvelun kautta, ja tämä kanava on myös kustannus- tehokas. Verkkopalvelun käyttäjämäärät ovat lisääntyneet merkittävästi viime vuosina. Yksilöityjä kävijöitä oli vuonna 2013 (henkilöt) 755 122 ja sivulatauksia (sivujen katselukertoja) 3 939 975.

Verkkosivujen kehittämishankkeessa (2014–2015) uudistettiin verkkosivujen konseptia, rakennetta ja sisältöjä ja **Kielenhuollon verkkopalveluhankkeessa 2013–2015** tuotettiin kielenhuollon ohjetietokanta.

Uudessa Palvelut verkkoon -hankkeessa jatketaan suuren yleisön ja tärkeimpien käyttäjäryhmien, viranomaisten, median ja oppilaitosten palvelujen parantamista. Hanke toteuttaa valtioneuvoston linjaa tiedon avoimesta tarjoamisesta.

Hankkeen painopisteet

1. Uusien sisältöjen tuominen käyttäjien ulottuville www.kotus.fi -sivustolle ja hakutoimintojen kehittäminen

Luodaan uusia sisältöjä verkkosivuille ja jatketaan verkkojulkaisemisen (kirjat, lehdet) kehittämistä.

Kotuksen verkkopalvelussa on historiallisista syistä useita erillisiä osioita, joiden integroiminen on käyttäjän kannalta tärkeää. Kehitetään verkkopalvelussa olevien sähköisten aineistojen ja sanakirjojen integrointia www.kotus.fi -palveluun. Jatketaan ns. rajapintojen kehittämistä tavoitteena koko verkkopalvelun yhtenäisyys ja mm. yhteiset hakutoiminnot.

2. Uusien palvelutapojen luominen www.kotus.fi -sivustolle

Selvitetään mahdollisuuksia tuottaa verkkopalveluun kielenhuoltoa, sanakirjoja ja kielipoliitikkaa koskevaa audiovisuaalista materiaalia, videoita, oppimispelejä koulujen ja esim. suomea vieraana kielenä opiskelevien käyttöön sekä mahdollisuutta tuottaa yhteistyössä relevanttien toimijoiden kanssa selkokielistä materiaalia Kotuksen verkkopalveluun.

Tarvittavat resurssit

Hanke kestää vuodet 2016–2018. Kehittämisesurssina tarvitaan vuonna 2016 100 000 euroa ja vuosina 2017 ja 2018 kumpanakin 100 000 euroa.

3. Tietovarantojen avaaminen: Nimiarkisto

Tietovarantojen avaamista jatketaan vuonna 2016. Nimiarkistossa oleva paikkatieto muunnetaan digitaaliseksi paikannimiarkistoksi. Hanke palvelee laajasti yhteiskunnan tarpeita mm. tutkimuksen, kulttuurin sekä nimistönhuollon- ja suunnittelun alueilla. Koska aineisto on suu- relta osin käsin kirjoitettua ja erillisten painettujen karttojen avulla paikannettua, digitaalisen aineiston jatkokäsittely on tärkeää digitaalisen arkiston käytettävyyden kannalta. Vuonna 2016 digitaalisen aineiston käsittely jatkuu, ja aletaan toteuttaa arkiston käyttöliittymää. Pää- osa työstä hankitaan ostopalveluna palveluntoimittajilta, jotka on kilpailutettu hankkeen alka- essa vuosina 2014 ja 2015. Vuoden 2016 päättyessä hanke on puolivälissä.

Erillisrahoituksen tarve vuonna 2016: 200 000 euroa ostopalveluihin ja hankkeeseen palkatun erityisasiantuntijan palkkaan (1 htv).

VI

Voimavarat

Kotimaisten kielten keskuksen rahoitussuunnitelman perustana ovat budjetin toimintamenomäärärahat sekä veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot. Lisäksi tuloja saadaan maksullisesta kielenhuoltokoulutuksesta, julkaisujen myynistä ja tekijänpalkkioista. Toimintamenomäärärahoissa on huomioitu tutkimusrahoituksen kokonaisuudistuksen aiheuttamat vähennykset.

Kiinnitetään huomiota maksullisen palvelutoiminnan sekä yhteisrahoitteisen toiminnan kustannusvastaavuuteen. Maksullisen palvelutoiminnan palvelujen kysyntään ja tulojen määrään vaikuttaa herkästi yleinen taloudellinen kehitys yhteiskunnassa ja palveluja tilaavissa organisaatioissa. Suunnitelmakaudella yhä useampia Kotuksen maksullisia palveluja avataan valtiotukien linjausten mukaisesti maksutta käytettäviksi verkkoon, mikä vähentää maksullisen palvelutoiminnan tuloja. Koska Kotus tarjoaa nykyisin lähes kaikki julkaisunsa ja aineistonsa maksutta verkossa emmekä siten enää niistä voi saada tuloja toimintaamme, on tarpeen saada kompensatiota, jotta Kotuksen lainmukaisiin tehtäviin liittyvien verkkojulkaisujen tekeminen ja kehittäminen turvataan.

	2016	2017	2018	2019
Toiminnan rahoitus				
Toimintamenomäärärahat	1 352 000	1 286 000	1 286 000	1 286 000
Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot	3 767 000	3 767 000	3 767 000	3 667 000
Menetettyjen julkaisutulojen kompensatio	100 000	100 000	120 000	120 000
Yhteensä	5 219 000	5 053 000	5 053 000	4 953 000
Tulot				
Maksullisen palvelun tulot	242 000	242 000	242 000	242 000
Muut	200 000	200 000	200 000	200 000
Yhteensä	442 000	442 000	442 000	442 000
Menot				
Henkilöstömenot	4 580 000	4 420 000	4 420 000	4 320 000
Toimitilakustannukset	743 000	753 000	763 000	773 000
Palvelut+ muut toiminnan menot	450 000	450 000	425 000	400 000
Yhteensä	5 773 000	5 623 000	5 608 000	5 493 000
Siirtomääräraha edellisiltä vuosilta	630 000	518 000	390 000	277 000
Seuraavalle vuodelle siirtyvä siirtomääräraha	518 000	390 000	277 000	179 000